

ALKOL ve KAZALAR

Prof. Dr. Rıdvan EGE *

İnsanlığın varoluşundan beri alkol, bir yandan beslenme, sanayi ve tarımın vazgeçilmez bir temel ürünü sayılırken, diğer yandan insanı ve insanoğlunun benliğini yıpratran bazen azdırıp çoşturan, bazen de miskinleştiren, fakat daima insana zarar veren bir zehir olduğu için korkutucu olmuştur. Bazen keyiften, bazen kederden içilen, fakat daima bir neden bulunarak içilen ve giderek alışkanlık yaptığı için, neden bulmaya bile gerek duyulmadan içilen alkollü içkiler, yalnız kişinin bedenini ve ruhi yapısını çökertmekle kalmayıp, onu kendi kendine ve topluma zararlı hale getiren mahvedici bir güç olarak serveti, sağlığı, huzuru, mutluluğu ve hatta yaşamı yutar geçer.

Aristo'nun "Gönüllü Çılgınlık", bazı düşünürlerin "Şeytanın Kanı" dedikleri, diğerlerinin başlangıçlı masum olaylar, gidişi komedi, bitişti trajedi olarak tiyatroya benzettikleri içki ile mücadelede tarih boyu krallar, padişahlar, yasalar, fermanlar, buyruklar ve dinler rol almıştır.

Bunlara rağmen dünyada her yıl tüketilen alkol miktarı tonlarla çoğalmakta, alkol alışkanlığı olanların, alkoliklerin sayısı yüzbinlerle artmakta, alkollü insanların neden olduğu yaralanma, ölüm, kazalar, çocuk suçları, cinsel sapıklıklar ve ırza tecavüz; alkol nedeniyle bedenleri, ruhları ve cinsiyetleri kuranlar neden artmaktadır? Sosyal bilimciler, ruh bilimciler, tıp yetkilileri ve yöneticiler bu konulara yeterince eğilemiyor mu? Yoksa insanoğlunda yasaklara, olmadıği veya olamayacağı bir kişiliğe dönüşmeye, insanı insan yapan beyin ve kontrol yeteneklerinin çabuk kaybolmasına bir meyil mi var diye düşünebiliyor insan.

ALKOL YASAKLANABİLİR Mİ?

Alkol ile mücadele tarih boyunca devam edegelmiştir. Günümüzde de alkol, bazı İslâm ülkelerinde yasaklanmıştır. Türkiye gibi liberal ve laik ülkelerde de, batı ülkelerine göre alkol tüketimi ve alkolik azdır. Büyük batılı ülkeler bile zaman zaman alkolü yasaklamışlardır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında savaş sefaleti sonucu alkole olan hücum ne-

deniyle alkol, bazı ülkelerde yasaklanmış, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1920-1933 yıllarında yasaklanması denenmiştir. Fakat Amerika'daki yasak, alkol serbest olan Kanada'dan İskoç viskisinin, Küba'dan Fransız şaraplarının getirilerek, satışlarının el altından sürdürülmesine sebep olmuş, böylece bu içkiler daha pahalı olduğu halde, daha aranırduruma gelmiştir. Böylece politikacı ve yöneticiler alkolün, ceza ve yaptırımlarla değil, zararlarının halka anlatılarak ve halkı eğiterek önlenebileceğine inanmışlardır. Fakat aynı yetkililerin, alkolü öven veya doğrudan değil de "Bu kapağın altında alkolsüz bira" veya "sade bira" gibi reklâmlarla alkollü içki tüketimini anımsatan ve aratan TV ve radyo reklâmlarını, ve filmlerin büyük çoğunluğunda dostluk kurma, efkâr giderme ve bunalmış çözüme amacı ile alkol kullanımını sergileyen sahneleri yayınlamaları alkol kullanımını dolaylı yönden özendirici etki yaparak, alkolün zararlarına ait eğitim ve diğer çalışmalarından daha baskın çıkmaktadır.

Bütün kötülüklerinin bilinmesine karşın, alkol tüketimi azaltılabiliyor mu? Bunun cevabı maalesef hayırdır. Bira ve şarap olarak yıllık kişi başına düşen içki miktarı 100 litre ve daha fazla olan ülkeler arasında İngiltere, Fransa, Almanya, Amerika, Avustralya, Belçika, Çekoslovakya ve Avusturya önlere gelmektedir. Bunlara viski, votka vb. distile ve alkollü yüksek içkiler eklendikçe sorunun önemi anlaşılıyor. Türkiye'de bile yıllık hafif alkollü içki tüketimi 10 litre üzerine çıkmıştır; kişi başına rakı tüketimi 11 litre üzerindedir. Türkiye'de 1930'da, kişi başına alkol tüketimi 1 litre kadardı.

Alkol tüketim artışı, çağımızda ekonomik ve sosyal istilaya hedef gösterilen Güney Amerika'da % 200, Afrika'da % 400, Asya'da % 500 ve bütün dünya ortalamasında ise % 125 kadardır (Dünya Sağlık Teşkilatı Raporu). Uygur ülkelerde ise bu artış son senede şöyledir: İngiltere % 50, Danimarka, % 113, Batı Almanya % 113. Görülüyor ki, gerek dünya genelinde, gerekse Avrupa kıta topluluğu için en hızlı alkollü içki tüketicisi ülke biz olmuşuz-

* Uluslararası Kaza ve Trafik Tıbbi Birliği 2. Başkanı ve Türkiye Trafik Kazaları Yardım Vakfı Başkanı.

dur. Türkiye'de tüketilen alkollü içkinin % 75-80'i biradır. Bunun % 78'ini özel s kter, % 22'sini Tekel  retmektedir. Son senelerde bira dahil, her türlü içki kolayca ithal edilir olmuştur.

ALKOLÜN ETKİLERİ VE ZARARLILIK SINIRLARI

Alkol alındıktan 15-30 dakika içinde kana geçer ve zararlı etkisini gösterir. Alkol alındıktan sonra, 1-1,5 saat içinde kanda en yüksek düzeye ulaşıır. Alkolün karaciğerde saatte 10-15 cm³u yakılarak tüketilir. Böylece alkol alır almaz, kanda alkol yükselerek öncelikle beyin, kalp ve böbrekleri etkileyerek, bu organlara ait erken belirti gösterdiği halde, devamlı alınışı alkolün parçalandığı karaciğer ile, etkilendiği beyinle ilgili olarak görme, davranış ve uyku bozukluğu yapar; kalp-damar, sindirim ve cinsel sistemleri alt üst eder. Bu, alkol alan kişinin alkole duyarlılığına, a  oluşuna, alınış hızına ve kişinin beden ağırlığına bağlıdır. Kanda alkol düzeyinin % 0,05 kadar oluşu k tu etkilerin çıkışına neden olur.

Acaba alınan alkolün alışkanlık yapan ve bu kişilere alkolik denilen tipi ile birçok felaketlere neden olan kronik alkolizmden alkol zehirlenmesine kadar değişen tablonun ayırımı yapabilir miyiz?

I — Anı (akut) Alkol Zehirlenmesi :

Kısa sürede ve a  karnına fazla alkol alınınca, alkol süratle kana ve oradan beyne geçerek anı zehirlenme belirtileri yapar. 150-200 gr alkol (10-15 double veya 400-500 cc rakı, viski, votka) kısa sürede içilirse bulantı, kusma, yürüme ve hareket bozukluğu olur ve kişiye göre başlama süresi değişik olmakla beraber bilinç kaybı, koma ve nihayet solunum ve kalp durması sonucu ölüm olur. Uyku ilaçları (Barbiturat) alanlar alkol alırsa, daha kolay zehirlenir, etkisi uzun ve ağır seyredir.

II — Alkol Zehirlenmesi ve Sarhoşluk :

Bu, alkollü içkinin yavaş yavaş, fakat kanda etkilileyici dozda, zehirleyici yoğunlukta bulunacak kadar alkollü içki almakla olur. Birçok defa tekrarladığımız gibi, bu alkollü içki alma hızı, miktarı, içki sıcaklığı, kişinin tokluğu, beraberinde alınan besiyi ve kişinin duyarlılığı ile ilgilidir. Amerikalılar genelde sarhoşluğu kan alkol düzeyinin % 0,10 gr (100 cc de 100 mgr veya 1.00 promil) düzeyine ulaşması olarak kabul etmişler ve % 0,05-% 0,09 gr alkol bulunuşunu sakıncalı alkol almış (impaired) olarak kabul etmişlerdir. Halbuki bu işte büyük deyiimi olan İskandinav  lkeleri % 0,05 gr (0.50 promil) Orta ve Batı Avrupa  lkeleri % 0,08 gr olarak kabul etmiştir. Fakat genelde yasal olarak kan alkol düzeyi % 0,05 gr (0,50 promil, 100 cc karıda 50 mg) olmalıdır. Bu genellikle 55 kg'lık bir insan için, bir şişe bira, iki bardak şarap, bir double rakı, viski, votka, 80

kg'lık kişi için, iki şişe bira,  c bardak şarap,  c double rakı, viski, votkadır.

Kanda alkol seviyesi % 0,07 gr (0,70 promil)'a yükseldiğinde, uyum (koordinasyon) gücü kaybolur, amaçlı hareketler bozulur, uyusukluk ve uyku hali gelir, hız korkusu kalkar, beyincik de etkilenecek yürüme ve denge bozulur. Bulanık ve çift görme gelişir; renkleri ayırmada g c l k başlar. Kandaki alkolün bu düzeye çıkması için 55 kg'lık insanların iki şişeden fazla bira,  c şişe şarap ve  c double ağır içki alması veya 80 kg'dan ağır olanların  c şişe bira, dört bardak şarap, dört double ağır içki alması gerekir. Federal Almanya, İngiltere, Fransa, Avusturya, Danimarka, İsviçre, İspanya, Belçika, Lüksemburg ve Amerika Birleşik Devletleri'nin bazı eyaletleri % 0.08 gr'a kadarki kan alkol seviyesini suç kabul etmez, izin verir.

Kan alkol seviyesi % 0,1 gr (1.00 promil)'a yükseldiğinde, artık beyin dış veya kortikal kısmınca yürütülen kontrol ve düzenleme görevi ortadan kalkar. Kişi kusursuz olduğu yanılışına kapılır, bazen coşar aslanlaşır, kural dinlemez, bazen korkar,  kin-genleşir ve genel kurallara uyamaz. Fren, gaz pedalı, direksiyon ve vites koordinasyonunu karıştırır. Çift ve bulanık görme artar, hay l görür. Bu ve bunun üst düzeyi sarhoşluktur. 65 kg'lık bir insan sekiz double rakı, viski, votka alırsa, kan alkolü bu düzeye ulaşır. Yalnız Amerika'nın bazı eyaletleri kan alkolünün % 0,1 gr'a kadar bulunmasını hoş görür. Bu, belki kişilerin fazla kilolu oluşu veya alkol alışkanlığından olsa gerek. Fazla alkol alınınca, beyin ve diğer sistemlere ait fonksiyonlar iyice durgunlaşır ve hatta durur. İlk halkın "sızma" veya "sızmış dediği" koma hali ve nihayet aşırı zehirlenmeden ölüm olur.

III — Kronik Alkolizm ve Alkolikler :

Alkolizm veya alkolik olayı tanımlayabilir miyiz?

Alkolik olmak, alkole alışmaktır; yaşamını alkolsüz sürdürmede büyük sıkıntılar çekmektir. İngilizler günde 500 cc bira içenleri alkolik diye tanımlarken, Dünya Sağlık Teşkilatı "miktar ne olursa olsun, alkol alımını alışkanlık haline getirmek" diye tanımlar.

Kronik alkolizm yalnız alkole bağımlılık gibi ruhsal bir zaafı değil, birçok bedeni ve ruhi sorunlar ve hastalıklar beraberinde getirir. Amerika'daki araştırmalar alkolik olanların % 45'inin aynı zamanda uyuşturucu veya yatıştırıcı aldıklarını göstermiştir. Johnson'a göre alkol sorunu erkeklerde % 10 - 15, kadınlarda % 3 - 5'tir; fakat son yıllarda kadınlardaki oran giderek artmaktadır.

Amerika'da 2,5 milyonu kadın olmak üzere 10 milyon, Almanya'da 500.000'i Fransa'da 900.000'i kadın olmak üzere 3 milyon, İngiltere'de 1,5 milyon alkolik vardır.

ALKOL VE KAZALAR

Ülkelerin birçoğunda hastane yataklarının

% 20'den fazlası alkoliklere ve alkolle ilgili hastalık ve kazaya uğrayanlara ayrılmıştır. Irza tecavüzlerin % 80'i, trafik kazası yapanların % 60'ı, yangına sebebiyet verenlerin % 16 kadarı çok alkol alan kişilerdir. Fazla alkol alan kişilerin alkol almayanlara göre, 16 kat fazla düştükleri, 30 kat fazla zehirlendikleri bir gerçektir. Ölümlere gelince, trafik kazalarından ölenlerin % 50 kadarında, düşmelerden ölenlerin % 45'inde, cinayetlerin % 50-70'inde, ana baba katillerinin % 20'sinde alkollü kişi sorumlu bulunmuştur. Amerika'da trafik kazasından ölen 45.000 kişiden 25.000 kadarı alkollü sürücülükleridir ve yılda 24 milyar dolar maddi kayıp olmaktadır. Alkol nedeniyle boşanan mutlu çiftler, servetini, işini ve itibarını yitirenler, kısırlaşan, hastalanan, erken ölen ve çocukları, felçli ve hastalıklı olan bu insanları veya daha başka deyimle irade yoksullarını, bu kötülüklerden korumak, yardım etmek toplumların en büyük görevidir.

Amerika'daki bir araştırmada, 1982'de Amerika'nın değişik bölgelerinde alkol almayanların trafik kazası yapma oranı % 54-69 oranında gösterildiği halde, alkol alanların kaza yapma oranı, % 74-90 oranında olduğu, yani trafik kazası oluşunda alkollü % 50 oranında etkili olduğu gösterilmiştir. New York Eyaleti'ndeki başka bir araştırmada ise, kaza yapan sürücülerin % 40'ının alkollü olduğu ve alkol alanlarda kusur payının % 74-92 olduğu (Marihuana kullananlarda bile kusur payı % 54-69 bulunmuştur) görülmüştür.

İngiltere'de şoförlerin % 7'sinin alkol kullanımına karşın, ölümlü trafik kazalarının % 34'ünde içki-killi sürücüler sorumlu tutulmuştur. Fell'in 1984'teki bir araştırmasında, % 18-24 yaş arasında ölümlü kaza yapanların % 51'inin 24 yaş üstündeki ölümlü kaza yapanların % 25'inin alkollü olduğu görülmüştür. Görülüyor ki, gençler alkollü iken çok daha tehlikeli oluyor. 100 milyon km/taşıt (Uluslararası birim) yol almada alkol almayanlarda 1,4, alkol kullananlarda 2,2 ölümlü kaza olmuştur; yani alkol kullananlarda % 57 fazla ölümlü kaza olmuştur. Fell'in 1982'deki başka bir araştırmasında, Amerika'da trafik kazası sonucu ölen 45.284 kişiden 19.852'si (% 44'ü) alkollü bulunmuştur. Kalabalık bölgelerde bu oran % 55'tir. Halbuki alkol alan şoförlerin sayısı, alkol almayanlara göre çok az olduğu halde, ölümlü kazaların yarısından sorumludurlar.

Amerikalılar alkol almayanlara göre alkol alanların kaza yapma oranının 1,89 kat, ölme durumlarının 3,85 kat fazla olduğunu ileri sürmüşlerdir. Başka bir istatistikte bu oran 2,5 ve 4,5 kat fazla olarak belirlenmiştir. Ortalama alınırsa, alkollü sürücülerin alkol kullanmayanlara göre 2,2 kat fazla kaza ve 4,2 kat fazla ölüme neden olduğu anlaşılmaktadır. Trafik kazasından ölenlerin % 60'ında kan alkol seviyesinin zehirlenme dozunda olduğu görülmüştür.

Alkol giderek insanları saran bir salgın hastalık gibidir. Erkeklerin % 10 - 15'i kadınların % 3-5'inin alkol ile sorunları vardır. Alkollü araç kullanımı, 16-24

yaş gençlerde daha yaygındır ve daha çok kaza ve ölümlü kazalara neden olur. Amerika'da 1983'teki yasa ile 21 yaş altındakilere alkol satmak ve alkollü yere girmek yasak olduğundan, kazalarda % 11-13 azalma olmuştur. Kadınlarda alkolle bağımlılık veya alkolle bağlı kazalar 35 yaştan sonra daha fazla oluyor.

Ülkemizde 6 senede 260.398 trafik kazası olmuştur. Bunlardan 6.000'i (% 2.2) alkollü ve sarhoştur. Aynı dönemde 27.029 ölümden 444'ü (% 1,3) 172.990 yaralanmadan 4.290'ı (% 2,5) alkollü ve sarhoş bulunmuştur. Görülüyor ki, bizdeki trafik kaza, yaralanma ve ölümlerinde, alkollü ve sarhoş sayıları çok düşüktür. Gerçekte din ve sosyal yaşantımız gereği alkol kullanma oranı diğer ülkelere kadar yüksek olmamakla beraber, trafik kazasında polis teknik araç ve gereç noksanlığı, bunların gerçek sayısını bilmemize engel olmaktadır. Polis elinde yeterli dedektör veya breathanalyser bulunmadığından, büyük şehirlerimizde bile anında kanda alkol ölçümü yapılamadığından, ancak şüpheli sürücüler çok kez hohlatılarak, yürüyüş ve davranışına bakılarak, alkol kullandığı hakkında şüphe uyanırsa doktora gönderilmektedir.

Fakat alkol için yasa ve denetlemelerden daha önemli olan kişinin kendisini denetimidir. Sosyal ve psikolojik nedenlerle alınacak alkolün sınırlı olması, fakat belirli bir miktan aşınca da kişilerin araç kullanmaması gerekir. Alkol alanların alkollü kendilerine coşkulu büyü getireceği hayaliyle ona güvenmemesi, yalnız akli ve iradeyi değil, canımızı da alabileceğini unutmamalıyız. Hiç alkol kullanmamak en uygun olanıdır.

